

щому органі управління таких суб'єктів. Під владно-управлінською розуміємо таку, що здійснюється через управлінський контроль за діяльністю суб'єктів господарювання, коли керівництво (голова, заступники) спостережної ради, інших наглядових органів одного такого суб'єкта водночас обіймають аналогічні посади в інших суб'єктах господарювання.

Процес економічної концентрації з економічної точки зору є явищем корисним, яке спроможне забезпечити значне підвищення ефективності діяльності підприємства, рентабельності виробництва, зниженню виробничих витрат, вихід на нові ринки та ін. Таке забезпечення значних переваг у конкурентній боротьбі досягається шляхом координації зусиль на відповідному напрямку діяльності. Але даний процес може набути й небезпечного характеру, оскільки створює умови для виникнення суб'єктів господарювання, що займатимуть монополічне становище на ринку, яке своєю чергою призводить до негативних наслідків.

Список використаних джерел

1. Костицький В.В. Закон перманентної концентрації капіталу: Економічна історія та українські реалії / В.В. Костицький. – К.: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. – 198 с.
2. Кизим Н.А. Концентрация и интеграция капитала / Н.А. Кизим – Х.: Бизнес Информ, 2000. – 102 с.
3. Пасхавер Б.Й. Концентрація та ефективність сільського господарства / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2013. – №1. – С. 16–23.
4. Авдашева С.Б. Формы экономической концентрации в условиях мягких бюджетных ограничений. Материалы Бюро экономического анализа, 2000.

5. Авилов Г.Е., Клейн Н.И. Закон о защите экономической конкуренции и ограничении монополистической деятельности (проект) // Законодательство и экономика, 1995. – №3.

6. Глазьев С.Ю. Экономическая теория технического развития. – М.: Наука, 1990.

7. Иванов Ю.В. Слияния, поглощения и разделение компаний: стратегия и тактика трансформации бизнеса / Ю.В. Иванов. – М., 2001. – 274 с.

8. Кизим Н.А. Концентрация и интеграция капитала / Н.А. Кизим. – Х.: Бизнес Информ, 2000. – 102 с.

9. Радыгин А. Российский рынок слияний и поглощений: этапы, особенности, перспективы [Текст] / А. Радыгин // Вопросы экономики. – 2009. – №10. – С. 23–45.

10. Карпенко Н.М. Державний антимонопольний контроль процесів економічної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. держ. управління / Н.М. Карпенко. – К., 2010. – 22 с.

11. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика / Пер. 16-го англ. изд. – М.: ИНФРА – М., 2007. – 940 с.

12. Саниахметова Н.А. Правовий захист конкуренції у підприємстві України. – Одеса: ООО «Бах-ва», 1998. – С. 153.

13. Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про Положення про контроль за економічною концентрацією».

14. Долан Э. Дж., Линдсей Д.Е. Рынок: микроэкономическая модель: Пер. с англ. – СПб.: СП «Автокомп» 1992. – С. 492.

15. Ігнатюк А. Галузеві ринки: теорія, практика і напрями регулювання: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – С. 83.

16. Удалов Т.Г. Конкурентне право: Навч. посіб. – К.: Школа, 2004. – 496 с.

I.V. ARTIMONOVA,

к.е.н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет

Теоретичні підходи до формування системи продовольчої безпеки

У статті розглянуто генезис трактування поняття «продовольча безпека». Досліджено ієрархічні рівні забезпечення продовольчої безпеки. Виділено характеристики продовольчого забезпечення для оцінки продовольчої безпеки на різних рівнях. Визначено пріоритетні напрями підвищення рівня продовольчої безпеки.

Ключові слова: продовольча безпека, виробництво, споживання, самозабезпечення, резервний фонд, продовольство.

I.V. ARTIMONOVA,

к.э.н., доцент, Белоцерковский национальный аграрный университет

Теоретические подходы к формированию системы продовольственной безопасности

В статье рассмотрен генезис понятия «продовольственная безопасность». Исследованы иерархические уровни обеспечения продовольственной безопасности. Выделены характеристики продовольственного обеспечения для оценки продовольственной безопасности на различных уровнях. Определены приоритетные направления повышения уровня продовольственной безопасности.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, производство, потребление, самообеспечение, резервный фонд, продовольствие.

I. ARTIMONOVA,

Ph.D., associate professor of finance and credit, Bila Tserkva National Agrarian University

Theoretical approaches to formation of a food safety system

The article discusses the genesis of the interpretation of the «food security» concept. Hierarchical levels of food security are investigated. Highlighted characteristics of food supply for the assessment of food security at all levels. The priority directions of improvement of food security are determined.

Keywords: food security, production, consumption, self-reliance, reserve, food.

Постановка проблеми. Проблема продовольчої безпеки завжди посідала провідне місце у загальній національній безпеці кожної країни, оскільки є основою її соціально-економічного розвитку. Безперечно, проблеми стабільного продовольчого забезпечення населення були предметом постійної уваги урядів різних держав протягом розвитку людства, оскільки дезорганізація процесів продовольчого забезпечення призводить до посилення деформації структури економіки. Здавалося б, що сучасні тенденції розвитку виробничих потужностей та застосування інноваційних технологій здатні забезпечити достатній обсяг виробництва продовольства, однак сотні мільйонів громадян різних держав, у тому числі і розвинених, не отримують необхідний для підтримки життя набір основних продуктів харчування як за кількісним складом, так і якісними характеристиками.

Інтереси збереження і зміцнення здоров'я будь-якої нації вимагають створення умов, спрямованих на задоволення потреб різних груп населення у повноцінному й збалансованому харчуванні з урахуванням національних традицій, звичок, географічного положення, і звісно, це є основною функцією держави. Споживання продуктів харчування, задовольняючи фізіологічні потреби організму в поживних речовинах і енергії, повинно одночасно здійснювати лікувальні та профілактичні функції, а забезпечення раціонального харчування дітей є предметом особливої уваги держави, політичним курсом якої є збереження здоров'я і розвиток нації. Сучасні умови акцентовані на соціальній орієнтації проблеми забезпечення продовольством населення країни. Підкреслимо, що лише в системі забезпечення продовольчої безпеки створюються умови і формуються механізми протидії економічним загрозам, розвитку відтворювальних процесів у сільськогосподарському виробництві та підвищення рівня самозабезпечення продовольством окремих регіонів та країни в цілому. Таким чином, головним пріоритетом агропродовольчої політики держави має бути досягнення найбільш високого рівня самозабезпеченості продовольством через збільшення обсягів виробництва життєво-необхідних продуктів, поліпшення системи постачання та споживання продовольства, формування умов фізичної та економічної доступності продуктів харчування для кожного громадянина.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання продовольчої безпеки постійно перебувають у центрі уваги багатьох науковців. На актуальність проблеми вказують численні теоретичні дослідження й узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Вагомий внесок у розвиток концепції продовольчої безпеки зробили такі фахівці: В.Р. Андрійчук, В.С. Балабанов, В.І. Богачова, О.І. Гойчук, Л.В. Дейнеко, С.М. Кваша, Т.Р. Мальтус, В.М. Микитюк, І.М. Миценко, Т.Г. Мостенська, Б.Й. Пасхавер, О.Р. Сватюк, О.В. Скидан, А.М. Чечіль, О.В. Шелбаніна, О.М. Шпичак, О.С. Юрчишина та ін. Проте дана проблема потребує регулярного моніторингу та подальшого дослідження, особливо в напрямі формування системи продовольчої безпеки на різних рівнях.

Метою статті є обґрунтування науково-теоретичних засад формування стійкої системи продовольчої безпеки в умовах нестабільності продовольчого ринку, і на основі цього розкрити сутність продовольчої безпеки, встановити взаємозв'язок її складових, здійснити оцінку рівнів продовольчої безпеки,

визначити основні напрями підвищення стану продовольчої безпеки та забезпечення її на ієрархічних рівнях.

Виклад основного матеріалу. Продовольчий фактор завжди мав значення в історії розвитку людської цивілізації. При зміні історичних формацій процес забезпечення суспільства продовольством змінювався по мірі розвитку процесу виробництва, знарядь і засобів праці, інтеграції форм виробництв тощо. Відповідно формувалася і суть дефініції «продовольча безпека», що набула офіційного значення і була сформульована в основоположних міжнародних документах і внутрішніх постановах окремих країн для характеристики стану продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку. Так, на різних етапах розвитку суспільства продовольча безпека по суті своїх умов різна. Офіційно зареєстрований термін «продовольча безпека» був введений у міжнародний обіг після світової зернової кризи 1972–1973 років, яка спричинила у ряді країн загострення внутрішньополітичної ситуації, стала першопричиною розробки програм продовольчої безпеки окремих країн (США, Японія) та їх об'єднань (ЄС). Тож цей термін трактувався як забезпечена відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями здатність території (груп країн, держави, регіону), незалежно від зовнішніх і внутрішніх умов, задовольнити потребу населення в цілому і кожного громадянина окремо в продуктах харчування, питній воді й інших харчових продуктах в обсягах, якості й асортименті, необхідних і достатніх для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я і розширеного відтворення населення. Цей термін використовувався для характеристики стану продовольчого ринку і в цілому економіки країни або групи держав, інтегрованих в системи і співтовариства.

Генеральна Асамблея ООН у резолюції «Міжнародні зобов'язання щодо забезпечення продовольчої безпеки у світі» визначає зміст даного поняття як «...забезпечення гарантованого доступу всіх жителів і в будь-який час до продовольчих ресурсів світу в кількості, необхідній для активного здорового життя» [1].

Продовольча безпека згідно зі ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» – це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [2].

Вітчизняні науковці В.М. Микитюк та О.В. Скидан у своєму дослідженні визначають продовольчу безпеку як еколого-економічний стан держави (регіону), при якому всі її громадяни забезпечені продовольством у необхідній кількості, асортименті та відповідної якості, що підтримує найвищий рівень їх фізичного і психічного здоров'я. При цьому існують відповідні ресурси, потенціал та механізми постійного збереження такого стану (переважно власними силами держави чи регіону для всіх верств населення незалежно від зовнішніх і внутрішніх факторів та за умови збереження сприятливого стану навколишнього середовища) [3].

Відомий економіст Б.Й. Пасхавер продовольчу безпеку країни визначає як забезпечення доступності і достатності продовольчого споживання всім верствам населення переважно за рахунок вітчизняного агропродовольчого виробництва [4].

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Як відзначає І.М. Миценко, продовольча безпека – це здатність вітчизняних товаровиробників забезпечити населення держави харчуванням в обсязі та калорійності, що відповідають раціональним науково обґрунтованим нормам та гарантують соціально–політичну стабільність, стійкість, економічний розвиток, а також незалежність у разі виникнення військових конфліктів, стихійних явищ, епізоотій [5].

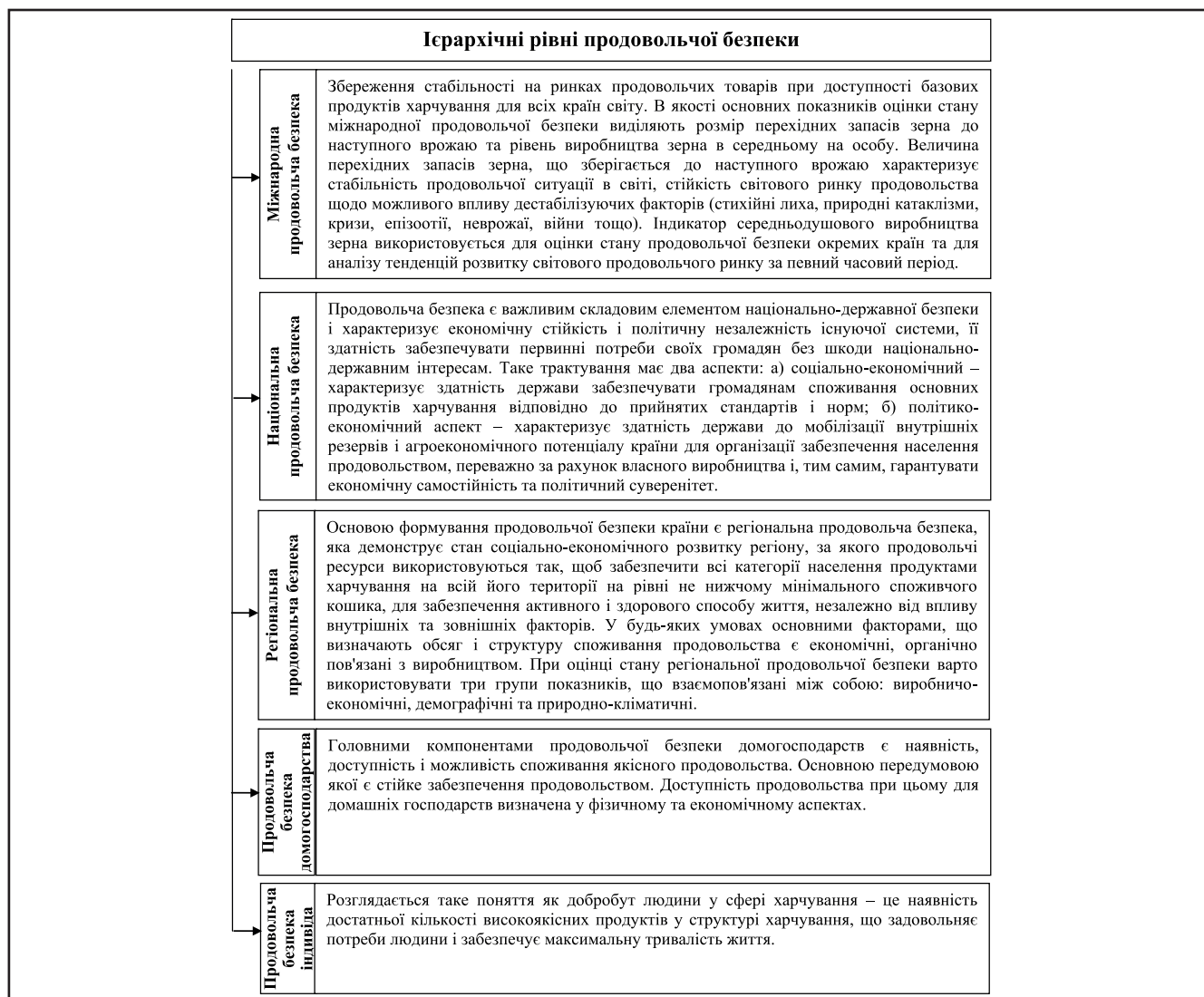
У свою чергу О.В. Шибаніна трактує дану категорію як здатність держави та її регіонів забезпечувати достатнє та якісне харчування всім громадянам (незалежно від їх доходів), а також створювати резервні продовольчі фонди за рахунок продукції вітчизняного виробництва [6].

Як бачимо, у науковій літературі представлені різні підходи до трактування поняття «продовольча безпека». У рамках системного підходу виявляються структурні елементи продовольчої безпеки, що дозволяють виробити принципи, що відповідають стійким умовам соціально–економічного розвитку економіки.

Необхідно відзначити, що проблема стабільного забезпечення населення продовольством не втрачає актуальності для людської цивілізації. В сучасному світі дана проблема залишається не лише невирішеною, а й набула глобального масштабу, яка полягає в нестачі продовольства, калорійного

та раціонального харчування. Так, за оцінками Продовольчої й сільськогосподарської організації ООН (ФАО) і Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), середня норма харчування для однієї людини має становити 2300–2400 ккал на добу, однак багато фахівців вважають цю норму заниженою і рекомендують добову калорійність раціону на рівні 2700–2800 ккал. Чітко виражене недоїдання настає тоді, коли цей показник стає нижчим 1800 ккал, а очевидний голод – коли він проходить критичну позначку 1000 ккал на добу. Фактичний середній показник калорійності харчового раціону у світі становить 2700 ккал на добу, в економічно розвинутих країнах – у середньому на душу населення становить – 3400 ккал, а споживання білків – близько 100 грамів на добу. Важливо відмітити, що економічно розвинуті країни підтримують досить високий рівень самозабезпеченості продовольством: США і Франція – понад 100%, Німеччина – 93%, Італія – 78%, Японія – 50% [7].

Останнім часом продовольча безпека переросла у самостійний науково–практичний напрям, що потребує формування і швидкого розвитку в локальних, національних і світових масштабах. Виділяють різні рівні продовольчої безпеки, які варто розглядати стосовно [3, 5, 8]: суспільства в ціло–

Характеристика рівнів продовольчої безпеки

му (міжнародний або світовий рівень); окремих країн (національний або державний рівень); адміністративних одиниць (регіональний або місцевий рівень); родини (рівень домогосподарства або сімейний); окремої людини (рівень індивіда) (див. рис.). Кожен рівень характеризується своїми цілями, суб'єктами з властивими для них функціями, взаємопов'язаними та взаємозалежними між собою.

Основними загрозами продовольчої безпеки є будь-які негативні зміни факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, які знижують рівень продовольчої безпеки. З'ясовано, що світове співтовариство в особі Генеральної Асамблеї ООН та інших міжнародних організацій (СОТ, ФАО, Комітет з продовольчої безпеки) сприяє у подоланні голоду в конкретних регіонах світу і державах шляхом нарощення виробництва сільськогосподарської продукції, створення резервних фондів, продовольчої допомоги країнам, що її потребують [9].

Експертами ФАО розроблені критерії, згідно з якими стан міжнародної продовольчої безпеки оцінюється за двома показниками: обсягами світових зернових запасів в розрахунку до наступного врожаю та рівнем світового виробництва зерна в середньому на душу населення.

Перший з них розраховується у відсотках від річного обсягу світового споживання зерна або в днях його загальносвітового споживання. Граничним значенням показника для надійного забезпечення продуктами харчування вважається 60-денний рівень перехідних запасів зерна, що відповідає 17–20% річного загальносвітового споживання. Падіння запасів нижче цього рівня свідчить про критичний стан міжнародної продовольчої безпеки, так як при цьому починається різке зростання міжнародних цін на зерно і воно стає недоступним для багатьох слаборозвинених країн. Звичайно, цей критерій досить відносно характеризує всесвітнє продовольче забезпечення, тому що при такому і більш високому зерновому запасі сотні мільйонів людей у світі відчувають недоїдання і голод.

Відтак рівень запасу зерна, що рекомендується ФАО ООН, є орієнтовним і гранично допустимим. Кожна країна в залежності від рівня економічного розвитку і соціальної стабільності та стану зовнішньоекономічної діяльності може встановлювати власний рівень запасу. Наприклад, у США рівень запасу встановлений у розмірі 40% від середньорічного споживання, що дозволяє не тільки забезпечувати надійну продовольчу безпеку, а й суттєво впливати на коливання світових цін на зерно.

Другий показник використовується як для аналізу тенденцій розвитку світового ринку продовольства, так і для оцінки стану національної продовольчої безпеки. Світовою практикою встановлено, що стабільна продовольча ситуація досягається при забезпеченні виробництва 800 кг зерна у розрахунку на душу населення за календарний або сільськогосподарський рік, при якому задовольняються як потреби населення в продовольчих товарах, так і потреби тваринництва у кормових продуктах [10].

Оцінка «національної продовольчої безпеки» має свою специфіку, що випливає з об'єктивної різноманітності природно-кліматичних умов ведення сільськогосподарського виробництва, нерівномірності економічного розвитку, відмінностей у структурі споживання, різного ступеня залежності від імпортованих поставок продовольства, особливостей національного режиму регулювання зовнішньоекономічних зв'язків. Більше того, національна продовольча безпека є елементом між-

народної продовольчої безпеки. Економічно розвинуті країни виступають стабілізаторами світового продовольчого ринку та джерелами підтримки продовольчої безпеки держав з несприятливими природно-кліматичними умовами ведення товарного сільськогосподарського виробництва [11]. Фундаментальним міжнародним актом, який регулює питання забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, можна визначити прийняту у 1996 році Римську декларацію «Про всесвітню продовольчу безпеку», положення якої визначають міжнародну політику щодо боротьби з голодом, комплексну стратегію подолання світової продовольчої кризи на глобальному та регіональному рівнях. У ній виражені двома основними тезами стратегічні напрями забезпечення міжнародної продовольчої безпеки за допомогою національних систем регулювання аграрного виробництва:

1) дотримання стійкої політики і практики продовольчого, сільськогосподарського, риболовецького, лісівничого та сільського розвитку на територіях з високим або низьким потенціалом можливостей, тобто мобілізація і максимальне використання ресурсів і національного агроекономічного потенціалу кожної держави, що в кінцевому рахунку сприятиме збільшенню загальносвітових ресурсів продовольства;

2) створення умов для того, щоб продовольча, сільськогосподарська та загально-торгівельна політика вела до встановлення продовольчої безпеки для всіх шляхом чесної і орієнтованої на ринок світової торговельної системи.

Як уже відзначалося, одним з рівнів вирішення проблеми забезпечення продовольством є регіон. Цілоком зрозуміло, що в умовах виникнення світових і локальних кризових явищ, які нині мають системний і руйнівний вплив на економічні процеси регіону, держави та світового господарства та через існування ряду масштабних загроз для регіональної продовольчої безпеки, виникає потреба управління регіональною продовольчою безпекою. Водночас цей процес управління передбачає використання дієвих інструментів державного впливу на продовольче забезпечення регіону. Разом із тим продовольча безпека регіону базується на здатності системи виробництва, зберігання, переробки, оптової та роздрібно-торгівлі продовольчими товарами стабільно і рівномірно забезпечувати різні соціальні групи населення відповідної території продуктами харчування в розмірах споживання, що відповідають науково обґрунтованим нормам здорового харчування.

У сучасній економічній літературі в рамках проблеми продовольчої безпеки додатково розглядають рівень домогосподарств та рівень індивіда. На одному з нижніх рівнів вирішення проблеми продовольчого забезпечення знаходиться домашнє господарство, як група населення, сформована згідно одержуваних доходів, принципам ведення господарства, організації придбання продуктів харчування тощо. Продовольча безпека на цьому рівні забезпечується тоді, коли домогосподарства мають доступ до безпечних для здоров'я і повноцінних продуктів харчування для всіх його членів (адекватної з точки зору якості, кількості та культурних традицій), і відсутній надмірний ризик втрати такого доступу [12].

Як правило, мета і напрями забезпечення продовольчої безпеки для кожного рівня різні. Однак необхідно виділити декілька характеристик продовольчого забезпечення, прийнятних для оцінки продовольчої безпеки на будь-якому рівні:

• *Надзабезпечена продовольча безпека* – рівень споживання вище мінімально необхідного для фізіологічної діяльності, самозабезпечення основними видами продовольства, виробництво продовольства здійснюється з урахуванням експортних поставок (рівень доходів значно перевищує витрати на продовольство), існуючі запаси зерна і продовольства перевищують обсяг, необхідний для ліквідації надзвичайних подій.

• *Забезпечена продовольча безпека* – рівень споживання вище мінімально необхідного для фізіологічної діяльності, споживчий попит на продовольство задовольняється в основному за рахунок власного виробництва, сформовані продовольчі запаси.

• *Незабезпечена продовольча безпека* – калорійність харчування становить мінімально необхідний рівень, незначний обсяг запасів зерна та продовольства або їх відсутність, задоволення потреби в продуктах харчування здійснюється в основному за рахунок зовнішніх поставок.

• *Продовольча катастрофа* – рівень споживання нижче фізіологічних потреб людини (можливий голод), відсутність продуктивних запасів і ресурсів для імпорту поставок, низький рівень або взагалі відсутність виробництва продуктів харчування [13].

Вважаємо, що тільки цілісне функціонування всіх рівнів забезпечення продовольчої безпеки – починаючи з продовольчої безпеки індивіда та завершуючи цей процес національним і міжнародним рівнями – дозволить досягти позитивних якісних зрушень у сфері забезпечення продовольчими товарами населення всього світу, країни, регіону, міста і окремої особистості.

Висновки

За результатами дослідження встановлено, що проблема продовольчої безпеки має комплексний характер і пов'язана з макроекономічним розвитком держави в цілому та її регіонів, тому розв'язання її потребує створення ефективного механізму інтеграції всіх сфер агропромислового комплексу. Вирішення продовольчої безпеки країни неможливе без забезпечення населення якісними та безпечними продуктами харчування, а також фізичної та економічної доступності їх для різних категорій населення. Вважаємо, що основними пріоритетними напрямками досягнення належного рівня продовольчої безпеки мають стати такі заходи: соціальний захист малозахищених верств населення; забезпечення зайнятості непрацюючих для підвищення їх купівельної спроможності; формування раціональної структури споживання продуктів; вдосконалення механізму ціноутворення та захист ринків продовольчих товарів від

несприятливих змін міжнародної кон'юнктури; усунення цінових диспропорцій між сферами агропромислового комплексу; фінансова державна підтримка вітчизняних сільськогосподарських виробників якісних продуктів харчування; нарощування власного виробництва продовольчих товарів, формування потужного експортного агропродовольчого потенціалу. Таким чином, формуванню стійкої системи продовольчої безпеки потрібен системний підхід, який дозволить досягти економічної незалежності країни та забезпечить економічний розвиток і захист інтересів держави, підприємства та домогосподарства.

Список використаних джерел

1. Саблук П.Т. Продовольча безпека України / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов // Економіка АПК. – 2009. – №10. – С. 3–7.
2. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
3. Микитюк В.М. Формування продовольчої безпеки в Україні: регіональний аспект: монографія / В.М. Микитюк, О.В. Скидан. – Житомир: ЖНАЕУ, 2005. – 247 с.
4. Пасхавер Б.Й. Сучасний стан продовольчої безпеки / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2014. – №4. – С. 5–13.
5. Миценко І.М. Продовольча безпека України: оцінка стану та світовий досвід вирішення проблеми / І.М. Миценко. – Кіровоград: ЦУВ, 2001. – 204 с.
6. Шибаніна О.В. Формування і ефективний розвиток продовольчого підкомплексу АПК: монографія / О.В. Шибаніна. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2007. – 368 с.
7. ФАО [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/index_en.htm
8. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні / О.О. Зеленська // Вісник ЖДТУ. – 2012. – №1 (59). – С. 108–112.
9. Ильина З.М. Продовольственная безопасность: тенденции и перспективы / З.М. Ильина // Беларуская Думка. – 2009. – №3. – С. 22–31.
10. Святюк О.Р. Критерії оцінки продовольчої безпеки / О.Р. Святюк, Т.В. Гургула // Науковий вісник ЛДУВС. – 2014. – №1. – С. 80–91.
11. Калетнік Г.М. Місце і роль продовольчої безпеки / Г.М. Калетнік, Г.О. Пчелянська // Бізнесінформ. – 2014. – №2. – С. 30–34.
12. Мостенська Т.Г. Продовольча безпека на рівні домогосподарств / Т.Г. Мостенська // Економіка і соціальний розвиток: наукові праці НУХТ. – 2015. – Т. 21. – №1. – С. 121–133.
13. Gross R. The Four Dimensions of Food and Nutrition Security: Definitions and Concepts / R. Gross, H. Schoeneberger, H. Pfeifer, Hans-Joachim A. Preuss // Nutrition and Food Security. – Version April 2000. – 17 p.

УДК 005.21

В.Е. ШЕДЯКОВ,
к.е.н., доктор соціол. наук, незалежний дослідник

Організаційно-управлінські відносини як стратегічний ресурс розвитку

У контексті пошуку балансу стратегії та тактики процесу перетворень викладаються результати дослідження суспільних трансформацій організаційно-управлінських відносин. Акцентуються проблеми та діапазон вибору ефективних рішень. Пропонуються шляхи подальшого вдосконалення реформ.

Ключові слова: розвиток, організаційно-управлінські відносини, стратегія.